

บทบาทของชุมชนในการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
The Role of Community in the Protection of Intangible Cultural Heritage

เอกพงษ์ สารน้อย¹

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
2410/2 พหลโยธิน จตุจักร กรุงเทพฯ 10900, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: egkapong.sa@spu.ac.th

Egkapong Sarnnoi²

Faculty of Law, Sripatum University
2410/2 Phaholyothin, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand
Email: egkapong.sa@spu.ac.th

ตรีเนตร สารพะงษ์³

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
85 ถนนสกลมารค์ ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: treeneat.s@ubu.ac.th

Treeneat Sarapong⁴

Faculty of Law, Ubonratchathani University
85 Sathonlamark, Muang Srikai, Warinchamrab, Ubonratchathani 34190, Thailand
Email: treeneat.s@ubu.ac.th.

อรัทัย อินตะไชยวงศ์⁵

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
398 ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: orrathai.i@nsru.ac.th

¹ อาจารย์.

² Lecturer.

³ รองศาสตราจารย์, อาจารย์.

⁴ Associate Professor, Lecturer.

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์.

Orrathai Intachaiwong⁶

Bachelor of Laws, Nakhon Sawan Rajabhat University
398 Nakhon Sawan Tok, Mueang Nakhon Sawan, Nakhon Sawan 60000, Thailand
Email: orrathai.i@nsru.ac.th

กฤติญา สุขเพิ่ม⁷

คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
113 หมู่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัด ร้อยเอ็ด 45120, ประเทศไทย
อีเมลติดต่อ: Rakkrit01@hotmail.com

Kritiya Sukperm⁸

Faculty of Law and Politics, Rajabhat University
113 Moo 12, Koh Kaeo Subdistrict, Selaphum District, Roi Et Province 45120, Thailand
Email: Rakkrit01@hotmail.com

Received: July 20, 2022 Revised: September 2, 2022 Accepted: September 22, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความหมายของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน บทบาทหน้าที่ของชุมชนในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้ให้ความหมายของคำว่า ชุมชนไว้แต่อย่างไรก็ดียังขาดความชัดเจนในเรื่องอำนาจ บทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จากการศึกษาความหมายของชุมชนในกฎหมายต่างประเทศแม้จะไม่มีคำนิยามของคำว่าชุมชนเหมือนกฎหมายประเทศไทย แต่มีการบัญญัติถึงอำนาจ บทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน จึงเห็นควรแก้ไขนิยามความหมายของคำว่าชุมชน เพื่อให้ครอบคลุมถึงอำนาจและบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการมีส่วนร่วมคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อไป

คำสำคัญ: บทบาทชุมชน; การคุ้มครอง; มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

⁶ Assistant professor, Lecturer.

⁷ รองศาสตราจารย์, อาจารย์.

⁸ Associate Professor, Lecturer.

Abstract

This article aims to study the meaning of community and community participation. Community roles and responsibilities in cultural heritage protection

The results showed that the Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2016 However, there is still a lack of clarity in powers, roles and participation in the protection of the intangible cultural heritage of the community. Including owners of intangible cultural heritage from the study of the meaning of community in foreign law, although there is no definition of the word community like the law of Thailand. But there are clearly stipulations on powers, roles and responsibilities and participation in the protection of intangible cultural heritage. Therefore, the definition of the word community should be amended. To cover the powers and roles of communities in participating in the protection of intangible cultural heritage in the future.

Keywords: Community Role; Protection; Intangible Cultural Heritage

1. บทนำ

องค์การสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศได้การก่อตั้งภายหลังการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 (World War II) ถือเป็นหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเกิดการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน⁹ อาทิ ด้านการเมืองการปกครอง และด้านเศรษฐกิจ รวมไปถึงการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าในมรดกวัฒนธรรมที่ถูกทำลายและเสียหายจากภัยของสงคราม โดยเฉพาะมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เป็นจุดเริ่มต้นของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ได้ทำการออกกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมอย่าง “อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่ จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003” (Convention for the Safeguarding of the Intangible Culture Heritage 2003) ขึ้นมา เพื่อให้เกิดข้อตกลงร่วมกันระหว่างรัฐภาคีสมาชิกถึงการสงวนรักษาและส่งเสริมการสร้างร่วมมือกันระหว่างประเทศในการรักษามรดกวัฒนธรรม โดยทำการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็นสองประเภท ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) หรือที่ประเทศไทยบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม”¹⁰

⁹พนิต มงคลธรรม รัตนะ, “ความชอบธรรมตามกฎหมายว่าด้วยการสืบราชสมบัติของกษัตริย์เดนมาร์ก: พัฒนาการทางประวัติศาสตร์,” วารสารวิชาการนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2, ฉ. 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561): 144-145.

¹⁰เอกพงษ์ สารน้อย, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม,” (ดุสิตนิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกำแพง, 2560), 3.

ประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้อย่าง โบราณสถาน โบราณวัตถุ และกลุ่มอาคารต่าง ๆ หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อย่าง วัฒนธรรมการแต่งกาย อาหาร หรืองานช่างฝีมือท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดและส่งต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003) ตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2559¹¹ หลังจากการบัญญัติกฎหมายที่รองรับการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่าง “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559” เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559 โดยกฎหมายฉบับนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมเป็นภาคีสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโก (UNESCO)¹² และวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้ประเทศไทยมีกฎหมายในการปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อย่างครอบคลุมและเป็นระบบ นอกเหนือจากการใช้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในการปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมของประเทศดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา¹³

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2559 จากการศึกษาถึงการให้นิยามตามมาตรา 3 “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มที่มีความรู้ มีการประพฤติปฏิบัติ สืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พบว่า การให้นิยามความหมาย “ชุมชน” ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีปัญหาในเรื่องของการกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศ จึงเห็นสมควรให้มีการเพิ่มบทบาทและหน้าที่ของชุมชนผ่านข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยอ้างอิงการนิยามความหมาย “ชุมชน” ของต่างประเทศเพื่อนำมาเป็นต้นแบบ และร่วมพัฒนาการนิยามความหมาย “ชุมชน” ให้มีส่วนร่วมและมีบทบาทหน้าที่ทางกฎหมายได้อย่างชัดเจนในอนาคต¹⁴

2. ความสำคัญของการคุ้มครองและส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2.1 การปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ

เมื่อสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 (World War II) ทำให้ส่งผลกระทบต่อเกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินของพลเมืองในประเทศต่าง ๆ รวมถึงสร้างความเสียหายต่อระบบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับนานาชาติโดยเริ่มต้นจากการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ (The United Nation: UN) เพื่อสร้างความเท่าเทียมและความมั่นคงระหว่าง

¹¹ ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์ และ เอกพงษ์ สารน้อย, *ภูมิปัญญาไทยประยุกต์* (กรุงเทพฯ: ลอร์ เซ็นเตอร์ เซอร์วิส, 2562), 45.

¹² เอกพงษ์ สารน้อย และคณะ, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม,” *วารสารวิชาการรามคำแหง ฉบับบัณฑิตวิทยาลัย* 1, ฉ. 3 (กันยายน-ธันวาคม 2561): 45-46.

¹³ เอกพงษ์ สารน้อย, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม,” 3.

¹⁴ ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์ และเอกพงษ์ สารน้อย, (กรุงเทพฯ: ลอร์ เซ็นเตอร์ เซอร์วิส, 2562), 45.

ประเทศร่วมกันหลังการยุติสงคราม ทำให้ก่อเกิดหน่วยงานพิเศษที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมภายใต้องค์การสหประชาชาติอย่างองค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ที่ทำการส่งเสริมความรู้และความเข้าใจร่วมกันของชาติต่าง ๆ ในการยอมรับระบบสังคมวัฒนธรรม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แนวคิด ศิลปะและผลงานระหว่างประเทศ เพื่อลดความเกลียดชังและการดูหมิ่นซึ่งกันและกัน โดยการดูแลทางด้านมรดกวัฒนธรรมถือเป็นอีกหนึ่งหน้าที่หลักของยูเนสโก ที่ต้องดำเนินการคุ้มครองและอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในรัฐภาคีให้เป็นมรดกร่วมของมวลมนุษยชาติต่อไปได้ในอนาคตภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ค.ศ. 1972 (Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972)¹⁵ ต่อมาในปี ค.ศ. 2003 การประชุมใหญ่ครั้งที่ 12 ณ กรุงปารีส ได้มีการพิจารณาถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในการสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรมและคำนึงถึงการพึ่งพากันของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่ได้ รวมถึงมรดกทางธรรมชาติ เนื่องจากปัญหาในสภาพปัจจุบันที่มีการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และการคำนึงถึงบทบาทสำคัญในการผลิต สงวนรักษา และสร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของ “ชุมชน” อีกทั้งในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ค.ศ. 1972 (Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972) ยังไม่มีกรกล่าวถึงการคุ้มครองเพื่อสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ถูกประกาศใช้โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 แทนคำว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จึงเกิดข้อตกลงระหว่างประเทศที่ต้องการสร้างความตระหนักของคนรุ่นใหม่ให้เห็นความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและแนวทางในการสงวนรักษาวัฒนธรรมดังกล่าว¹⁶ หรือที่เรียกว่า “อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003” (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003)

“อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003” (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003) เป็นอนุสัญญาที่ประกาศใช้เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของประชาชน รวมไปถึงมาตรการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่ จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) อันประกอบด้วย

- 1) ประเพณีและการแสดงออกของมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
- 2) ศิลปะการแสดง
- 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ

¹⁵ เอกพงษ์ สารน้อย และสุกานดา สารน้อย, “ปัญหากฎหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม,” *วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี* 8, น. 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 35.

¹⁶ UNESCO, “Protection of cultural Properties Act,” last modified 2002, accessed September 1, 2022, https://en.unesco.org/sites/default/files/kp_actproteculthproperties_engtno.pdf/

- 4) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่าง ภายใต้วัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) การปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่าง 2) การสร้างความมั่นใจต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างของชุมชน กลุ่มคน และปัจเจกชน 3) เพิ่มการยอมรับและตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ และ 4) การเตรียมพร้อมในการร่วมมือและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างรัฐภาคีสมาชิก เป็นต้น¹⁷ ทั้งนี้ จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ จะพบว่า การเกิดขึ้นของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003) ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการให้ความสำคัญกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และก่อให้เกิดการสร้างกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในประเทศไทยอีกด้วย

2.2 การส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในประเทศไทย

ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ อาหาร การกิน ชาติพันธุ์ ประเพณี และวัฒนธรรม โดยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจากรุ่นหนึ่งมาสู่รุ่นหนึ่ง ซึ่งหากกล่าวถึงการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในประเทศไทย จะพบว่า ในอดีตประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายใดที่คุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ครอบคลุม และมีบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่ทำการปกป้องคุ้มครองในส่วนของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ทำให้เกิดการตระหนักถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบางส่วนเช่น ทักษะ กระบวนการ และองค์ความรู้ต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้รับการคุ้มครอง รวมถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในและนอกประเทศ เกิดการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม จนเป็นเหตุให้ต้องเสื่อมเสียผนวกกับการที่องค์การยูเนสโกได้ประกาศใช้ “อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003” (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003) ที่กำหนดให้ประเทศที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกตามอนุสัญญาต้องมีกฎหมายที่ดูแลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน ด้วยเหตุผลดังกล่าวไปในข้างต้น จึงมีการเสนอร่างกฎหมายโดยมีหลักการ “ให้มีกฎหมายว่าด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” สู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติจนเกิดการตราเป็น “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559” โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป ทั้งนี้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแล

¹⁷ เอกพงษ์ สารน้อย, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม,” 3.

คือ “กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (กระทรวงวัฒนธรรม)”¹⁸ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ประกอบไปด้วย 26 มาตรา มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นสมบัติของประชาชนในชาติสืบไป ผ่านการกำกับดูแลโดยคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การให้องค์ความรู้ การเสริมสร้างทักษะและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม เพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้รับการปกป้องคุ้มครองที่ชัดเจนเป็นระบบ รวมไปถึงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไป กล่าวคือ คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ถูกลงมติโดยคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้ใช้แทนคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Intangible Cultural Heritage” เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ด้วยเหตุผลที่เกรงว่าจะเกิดการตีความที่ไม่ตรงกัน¹⁹ โดยในมาตรา 3 ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ให้ความหมายของ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” คือ ความรู้ การแสดงออก การประเพณี ภูมิปัญญา หรือทักษะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน ยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน ทั้งนี้ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถูกกำหนดประเภทของแต่ละสาขาให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของประเทศไทยไว้ทั้งหมด 7 สาขา ได้แก่ 1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล 4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6) การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และ 7) ลักษณะอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากที่กล่าวมาในข้างต้น สามารถพบได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีหลายปัจจัยด้วยกัน อาทิ การเปลี่ยนแปลงของสังคม การเข้ามาของเทคโนโลยีที่นำมาสู่การลดคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นต้น ซึ่งตลอดกระบวนการในการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองหรือการรักษาและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เราจะเห็นได้ว่าทุกการกล่าวถึงล้วนแล้วแต่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการส่งเสริมและรักษาเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ แม้กระทั่งในพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ได้มีการบัญญัติถึงนิยาม บทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเอาไว้ด้วย โดยเฉพาะ “ชุมชน” ที่ถูกนิยามความหมายและให้ความสำคัญตามบริบทในแต่ละสังคมและประเทศนั้น ๆ

¹⁸ เอกพงษ์ สารน้อย, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม,” 153.

¹⁹ เปรม ถาวรประภาสวัสดิ์, “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 การรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้,” แก้วไข่มุก 2562, สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2565, https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=54975&filename=house2558/

3. การคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับนิยาม “ชุมชน”

3.1 การคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับนิยาม “ชุมชน” ของต่างประเทศ

จากการให้ความหมาย “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ซึ่งในบริบทของประเทศไทย หมายถึง มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้มีการกล่าวถึง “ชุมชน” โดยอธิบายว่า ชุมชน คือ กลุ่มคนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง จึงก่อให้เกิดเป็นความเคารพต่อความ หลากหลายทางวัฒนธรรม การคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ รวมทั้งมีข้อกำหนดให้เคารพซึ่งกันและกันทั้งภายในชุมชน และระหว่างชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญาและการพัฒนาอย่างยั่งยืน²⁰

สาธารณรัฐโคลัมเบียได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา 02941 แห่งปี 2009 ได้มีการกล่าวถึงชุมชน ดังต่อไปนี้ในมาตราที่ 3 ได้ให้นิยามของคำว่า “ชุมชน” และส่วนร่วม ใจความว่า ชุมชน กลุ่มคน ผู้ให้บริการ ผู้สร้าง หรือกลุ่มสังคมที่เชื่อมโยงกัน และผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกทางวัฒนธรรมนั้น ในมาตราที่ 5 มีใจความว่าไม่มีสิ่งใดที่จะเพิกถอนความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมได้เนื่องจากเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคม ที่บุคคล กลุ่มคน ชุมชนสามารถเข้าถึงมรดกวัฒนธรรมได้อย่างไร้ขีดจำกัด²¹

สาธารณรัฐอาร์เมเนีย (Republic of Armenia) ได้กำหนดหน้าที่ของ “ผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” (Bearers of intangible cultural heritage) ไว้ในกฎหมายของสาธารณรัฐอาร์เมเนียว่าด้วย มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มาตรา 3 แนวคิดหลักเกี่ยวกับกฎหมายว่า ผู้ถือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ คือ บุคคลและกลุ่มคนที่รักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีส่วนร่วมในการใช้ เผยแพร่ และถ่ายทอด สิ่งนั้น²²

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of the Philippines) ได้ประกาศใช้กฎหมายมรดกวัฒนธรรม ของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแบ่งความรับผิดชอบในการบำรุงรักษา ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการจัดหาเงินทุนและฝึกอบรมให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และได้ให้ความสำคัญกับการที่รัฐบาลจะสนับสนุนในเรื่องของหน่วยงาน งบประมาณ และบุคลากรในการบำรุงรักษาทรัพย์สินทาง วัฒนธรรม โดยไม่แบ่งแยกว่าจะเป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมนั้นเป็นของบุคคล ชุมชน เอกชนหรือสมบัติของชาติ²³

ประเทศญี่ปุ่น ได้มีการกล่าวถึงความหมาย “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” หมายถึง มรดกวัฒนธรรม ที่ไม่มีรูปร่าง (Intangible Cultural Properties) ในบริบทของประเทศญี่ปุ่นใช้แทนคำว่า (Intangible Cultural Heritage) และได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของประชาชนทั่วไป เจ้าของทรัพย์สินทางวัฒนธรรม รัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และบุคคลอื่น ๆ ไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (Law for the

²⁰ UNESCO, “List of National Cultural Heritage Laws,” last modified 2002. accessed September 1, 2022, <https://www.en.unesco.org/cultnatlaws/list/>

²¹ Republic of Colombia Ministry Of Culture Decree number 02941 of 2009, Article 3.

²² Law of the Republic of Armenia on Intangible Cultural Heritage 2009, Article 3.

²³ The National Cultural Heritage Act of 2009, Section 3.

Protection of Cultural Properties, 1950) ตามมาตรา 4 ทศนคติของประชาชนและเจ้าของ (Attitude of People and Owners) ว่า ประชาชนทั่วไปต้องร่วมมือกับมาตรการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตามที่รัฐบาลและราชการส่วนท้องถิ่นใช้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินทางวัฒนธรรมและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องควรตระหนักว่าทรัพย์สินทางวัฒนธรรมเป็นทรัพย์สินของชาติอันมีค่าต้องรักษาไว้ด้วยความเอาใจใส่และพยายามส่งเสริมการใช้ประโยชน์ทางวัฒนธรรม และสุดท้ายรัฐบาลและราชการส่วนท้องถิ่นต้องเคารพความเป็นเจ้าของและสิทธิในทรัพย์สินอื่น ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายปัจจุบัน และนอกจากนี้ในกฎหมายยังมีการระบุถึงบทบาทและหน้าที่ของเจ้าของทรัพย์สินทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจนตลอดกฎหมาย เช่น การแต่งตั้งผู้แทนในการดูแลทรัพย์สินทางวัฒนธรรม และการซ่อมแซมแก้ไขทรัพย์สินทางวัฒนธรรม เป็นต้น²⁴

สาธารณรัฐเกาหลีได้มีกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (Protection of Cultural Property Act) โดยทำการมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมและสืบทอดวัฒนธรรมไปยังรุ่นต่อไป ซึ่งได้มีการกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ขององค์กรในการรับผิดชอบการคุ้มครองและการส่งเสริมการสืบทอดทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ตามมาตราที่ 5 กล่าวถึงการกำหนดทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญ โดยได้กล่าวว่า ในการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมมีการกำหนดให้ชุมชน องค์กร หรือภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสืบทอดทรัพย์สินทางวัฒนธรรม โดยมีภาครัฐเป็นผู้ออกมาตรการในการส่งเสริมและคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมผ่านการจัดฝึกอบรมทักษะฝีมือและศิลปะสำหรับการถ่ายทอดความสำคัญทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่สำคัญ รวมทั้งภาครัฐยังมีนโยบายด้านงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยมีผู้บริหารของสำนักคณะกรรมการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นผู้ควบคุมในการ จัดการถ่ายโอนทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เพื่อให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดทักษะและศิลปะด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลอื่น²⁵

กฎหมายแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนว่าด้วยมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (The Law of the People's Republic of China Cultural Heritage) ได้มีการกล่าวถึงชุมชนไว้ดังนี้

1) หมวดที่ 2 การสำรวจมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มาตรา 14 พลเมือง นิติบุคคลและองค์กรอื่นอาจดำเนินการสืบสวนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามกฎหมาย²⁶

2) หมวดที่ 3 บัญชีรายการ มาตรา 20 หากพลเมือง นิติบุคคล และองค์กรอื่น ๆ เห็นว่ารายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เสนอถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่โดดเด่นของชาติจีน และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญ สืบอื่น ๆ ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญนั้นสามารถแนะนำรัฐบาลประชาชนของมณฑล เขตปกครองตนเองและเทศบาลโดยตรง ภายใต้รัฐบาลกลางหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรมภายใต้สภาแห่งรัฐเพื่อรวมรายการดังกล่าวในบัญชีรายการตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับชาติ²⁷

²⁴ Law for the Protection of Cultural Proper 1950, Article 4.

²⁵ Cultural Heritage Protection Act 2015, Article 5.

²⁶ China CN 179 Intangible Cultural Heritage Law 2011, Chapter 14.

²⁷ China CN 179 Intangible Cultural Heritage Law 2011, Chapter 20.

3) หมวดที่ 4 การสืบทอดและการแพร่กระจายของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มาตรา 36 รัฐส่งเสริมและสนับสนุนให้พลเมือง นิติบุคคล และองค์กรอื่น ๆ จัดตั้งสถานที่จัดแสดงและแหล่งมรดกเพื่อจัดแสดงและจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามกฎหมาย²⁸

ประเทศนิวซีแลนด์ ได้มีการกล่าวถึงชุมชนปรากฏในพระราชบัญญัติมรดกนิวซีแลนด์ (Heritage New Zealand Pouhere Taonga Act 2014) ในหมวดที่ 14 พลังแห่งมรดกนิวซีแลนด์ Pouhere Taonga จะมีการสอบถามความสมัครใจในการยอมรับให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปจัดการมรดกวัฒนธรรมภายในพื้นที่ก่อนเสมอ เช่น การขออนุญาตก่อนการตีพิมพ์ประกาศ อีกทั้งยังคำนึงถึงประโยชน์ที่ บุคคล นิติบุคคล ชุมชนที่เป็นเจ้าของมรดกที่จับต้องไม่ได้นั้นเป็นสูงสุด มาตรา 17 ขั้นตอนในการแถลงนโยบาย ได้มีการแจกแจงรายละเอียดในการแถลงการณ์แก่ ชุมชนตลอดจนสาธารณชนได้รับรู้ ก่อนการแถลงนโยบายจัดการมรดกเสมอจากการนิยามความหมายของคำว่า “ชุมชน” รวมไปถึงการกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของ “ชุมชน” ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในบริบทของต่างประเทศ สะท้อนให้เห็นว่า “ชุมชน” ในบริบทของต่างประเทศไม่ได้กล่าวถึงแค่นิยามหรือการให้ความหมายชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการกล่าวถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนประโยชน์ที่ชุมชนควรจะได้รับ และมีการใช้คำศัพท์อื่นในการกล่าวถึงบุคคลหรือชุมชนอีกด้วย เช่น ผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เจ้าของทรัพย์สินทางวัฒนธรรม เจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นต้น อีกทั้งกฎหมายดังกล่าวยังมีให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น การถามถึงความสมัครใจของชุมชนในฐานะเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การสอบถามความคิดเห็นของชุมชน การส่งเสริมทักษะ ความรู้ ความสามารถของชุมชน เป็นต้น²⁹

3.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการนิยาม “ชุมชน”

การนิยามความหมายคำว่า “ชุมชน” ในบริบทประเทศไทยมีมากมายดังต่อไปนี้ กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 กล่าวว่า บุคคลและชุมชน ย่อมมีสิทธิ อนุรักษ์ฟื้นฟู หรือส่งเสริม ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ และในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 3 ได้ให้ความหมายคำว่า “ชุมชน” ไว้ว่า กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มที่มีความรู้ มีการประพฤติปฏิบัติสืบทอดหรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น

จากการนิยามความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 สามารถขยายความได้ว่า ชุมชนนั้นหมายถึง กลุ่มคนเพียงแค่นคนเดียวหรือกลุ่มคนที่มีจำนวนหลายคน มีความรู้ความเข้าใจ มีการประพฤติปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทาง

²⁸ China CN 179 Intangible Cultural Heritage Law 2011, Chapter 36.

²⁹ Heritage New Zealand Pouhere Taonga Act 2014, Article 3.

วัฒนธรรมนั้น ๆ โดยจะสังเกตว่า การนิยามความหมายของชุมชนดังที่ได้กล่าวมานั้นเป็นการอธิบายถึงลักษณะของชุมชนในบริบทของการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และกล่าวเพียงว่าชุมชนมีการปฏิบัติสืบทอดหรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่ไม่ได้กล่าวว่ามี การปฏิบัติสืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างไร นอกจากนี้ในมาตราอื่น ๆ ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ก็ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่หรือบทบาทของ “ชุมชน” ในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า การนิยามความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 3 ยังขาดความชัดเจน คลุมเครือและขาดการนิยามที่ทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของ “ชุมชน” ซึ่งการนิยามในลักษณะดังกล่าวยิ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในการจัดการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ชุมชนต้องมี “ส่วนร่วม” ในการจัดการที่ค่อนข้างน้อยและไม่ชัดเจน ทั้ง ๆ ที่บุคคลหรือกลุ่มคนเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีความเข้าใจในบริบทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมากที่สุด

4. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผล

จากการศึกษาถึงการนิยามและการให้ความหมายของ “ชุมชน” รวมไปถึงการกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้คน กลุ่มคน และชุมชนในมาตราต่าง ๆ ของกฎหมายและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในบริบทต่างประเทศและบริบทของประเทศไทย ทางคณะผู้จัดทำสามารถเห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างในการให้นิยามความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในบริบทของต่างประเทศและประเทศไทย ดังนี้

4.1.1 ต่างประเทศไม่ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “ชุมชน” โดยตรง แต่มีการกำหนดการมีส่วนร่วมของ “ชุมชน” เป็นสำคัญ ในทางกลับกันพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้น มีการนิยามและให้ความหมายคำว่า “ชุมชน” อย่างชัดเจน แต่ไม่ได้มีการระบุถึงการให้บุคคล กลุ่มคน หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเลยปรากฏเพียงคำนิยามการแต่งตั้งคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง อำนาจหน้าที่และคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

4.1.2 ในกฎหมายเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของต่างประเทศมีการกล่าวถึงอำนาจและบทบาทหน้าที่ของ “ชุมชน” ไว้อย่างชัดเจนและสม่าเสมอ และให้ความสำคัญกับชุมชนหรือเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันเป็นกลุ่มคนที่มีความเข้าใจ และร่วมสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ถูกสืบทอดและส่งต่อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่การในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มิได้กำหนดหน้าที่ของชุมชนและการมีส่วนร่วมในมาตราอื่น ๆ เลย ซึ่งในมาตราต่าง ๆ กฎหมายมุ่งเน้นไปที่อำนาจของหน่วยงานและคณะกรรมการส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

4.1.3 กฎหมายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของต่างประเทศนั้นมีแนวทางในการส่งเสริมทักษะความรู้และความสามารถให้แก่ชุมชน เพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้นั้นสร้างอาชีพและรายได้ อีกทั้งยังมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่ารัฐบาลจะสนับสนุนเงินทุนสำหรับการอนุรักษ์ พื้นฟูและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ ในทางกลับกันพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ไม่ปรากฏถึงแนวทางการส่งเสริมหรือการสนับสนุนชุมชนและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

จากปัญหาที่ค้นพบข้างต้น ทำให้ความคิดเห็นว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้นมีปัญหาในเรื่องของการให้นิยามความหมายของ “ชุมชน” ในมาตรา 3 ที่ไม่ชัดเจนและขาดการแสดงให้เห็นถึงบทบาท และอำนาจหน้าที่ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของ “ชุมชน” ในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของตนเอง อีกทั้งพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่มีแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนทักษะความรู้และความสามารถให้แก่ชุมชน ดังเช่นกฎหมายของต่างประเทศที่มีการฝึกอบรมและเพื่อเป็นการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้สามารถส่งต่อและสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งได้ เป็นต้น

4.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนจึงเห็นสมควรว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ควรมีการปรับปรุงและแก้ไขนิยามและการให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ให้ชัดเจน

4.2.1 เห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เพิ่มเติม

1) ในมาตรา 3 ควรเพิ่มรายละเอียดในการนิยามคำว่า “ชุมชน” ให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากขึ้น จากเดิมกล่าวว่า “ชุมชน” กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม ที่มีความรู้ มีการประพฤติปฏิบัติสืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” นั้น แก้ไขเป็น “ชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มที่มีความรู้ มีการปฏิบัติสืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น โดยชุมชนต้องมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของตน” เพื่อปลูกฝังให้ชุมชนหรือกลุ่มคนตระหนักถึงหน้าที่ และบทบาทของตนในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2) เห็นควรให้มีการระบุให้บุคคล กลุ่มคน หรือชุมชนที่มีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น มีส่วนร่วมในการจัดการในฐานะเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของตนในฐานะเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น การเพิ่มรายละเอียดดังกล่าวจะทำให้มีความสอดคล้องกับข้อความ “โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและชุมชนด้วย” มากยิ่งขึ้น

3) เห็นควรให้ปรับแก้ไขรายละเอียดมาตรา 16 ใจความเรื่องการดำเนินงานในส่วนของการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งกรุงเทพมหานครและประจำจังหวัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรวมทั้งเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพอสังเขป

3.2) สอบถามความเห็นจากชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เมื่อชุมชนเห็นควรว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นต้องมีการจัดการ จึงดำเนินการร่วมกับชุมชนเพื่อจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

3.3) พิจารณาและคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ต้องการเสนอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

3.4) จัดทำเอกสารหรือสื่อการเรียนรู้เกี่ยวมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ต้องการจัดการ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ ขั้นตอน และชี้แจงให้เห็นความสำคัญของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

3.5) ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนพร้อมจัดสรรหน้าที่ให้ชัดเจนและติดตามความคืบหน้าอย่างสม่ำเสมอ

3.6) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และสร้างความรู้ความเข้าใจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แก่ชุมชน บุคคลภายนอกชุมชนและสังคม

3.7) ส่งเสริมให้รู้คุณค่าและมีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

3.8) ปฏิบัติการอื่นใดตามความเหมาะสมที่คณะกรรมการมอบหมาย

4.2.2 การบัญญัติเรื่องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เห็นควรมีความจำเป็นต้องเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นการเปิดให้ชุมชนได้มีส่วนช่วยเหลือกัน ทั้งการร่วมกันคิด วางแผน ตัดสินใจ ทำงานร่วมกัน การแบ่งเบาภาระหน้าที่และการฝึกความรับผิดชอบเพื่อให้การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานของภาครัฐและชุมชนเป็นไปด้วยความราบรื่นการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถทำได้ ดังต่อไปนี้

1) การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

2) การระดมความคิดและหาทางออกของสมาชิกในชุมชน สามารถลดขั้นตอนการลองผิดลองถูกได้

3) สามารถเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและวัตถุประสงค์ในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) มีแนวทางในการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน

5) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจะมีการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดีต่อชุมชนมากที่สุดอีกทั้งรัฐบาลต้องสนับสนุนให้มีการเข้าร่วมของบุคคล กลุ่มชน และชุมชนในฐานะเจ้าของมรดก

วัฒนธรรม หลายครั้งที่เราจะเห็นในกรณีของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในประเทศไทยมีความขัดแย้งกันระหว่างบุคคล เอกชน และภาครัฐ เนื่องจากนโยบายที่ทางภาครัฐใช้ในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะส่งเสริมรักษาอย่างเหมาะสม เนื่องจากหน่วยงานที่มีหน้าที่การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นไม่ได้คำนึงถึงความต้องการและความคิดเห็นของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น จึงทำให้ผลจากนโยบายนั้นไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมจึงก่อให้เกิดเป็นข้อพิพาทกันนั่นเอง

4.2.3 การให้สิทธิแก่บุคคล กลุ่มชน ชุมชน เห็นควรว่าในการยื่นขอให้คณะกรรมการได้พิจารณา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของตน ผ่านการใช้ตัวแทนชุมชนในการยื่นคำขอนั้น ๆ

4.2.4 การจัดประชุมร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่ได้รับหน้าที่ในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทุก ๆ พื้นที่นั้น เห็นควรให้มีการประชุมร่วมกันของทางชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพูดคุยหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการชี้แจงถึงความสำคัญของการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่ดังกล่าว ลำดับขั้นตอนในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการปฏิบัติกับชุมชนในพื้นที่อย่างเหมาะสม เป็นต้น ประโยชน์จากการจัดประชุมดังกล่าวมีหลายประการ เช่น ชุมชนมีโอกาสพูดถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงภายในพื้นที่ที่ส่งผลดีต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่นั้น ส่งผลให้สามารถหาทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น อีกทั้งการประชุมยังตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ๆ มากกว่าการที่หน่วยงานจากภาครัฐดำเนินการตามแบบแผนเดิม

References

- Ekaphong Sannoi. "Legal Problems Concerning the Protection of Intangible Cultural Heritage." PhD diss, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University, 2017. [In Thai]
- Ekaphong Saranoi, Suksamai Suthibodi, Uthai Artiwet, and Wariya Lumlert. "Legal Problems on Protection of Intangible Cultural Heritage." *Ramkhamhaeng Journal Graduate School Issue 1*, no. 3 (September-December 2018): 45-46. [In Thai]
- Ekaphong Sannoi, and Sukanda Sannoi. "Legal Problems of Community Participation in the Promotion and Conservation of Intangible Cultural Heritage." *Ubon Ratchathani Rajabhat Law Journal 8*, no. 2 (July-December): 35. [In Thai]
- Lenzerini, Federico. Intangible Cultural Heritage Live Culture of the People. Last modified April 1, 2022. Accessed September 6, 2022. <https://www.shorturl.asia/Pz3vc/> [In Thai]
- Panit Mongkoltham Ratana. "Legislativeness of the Danish King's Succession: Historical Developments." *Journal of Law and Local Society 2*, no. 2 (July-December 2018): 144-145. [In Thai]

-
- Prem Thavornpraphasawat. “Promotion and Preservation of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 Preservation of Intangible Cultural Heritage.” Last modified February 21, 2019. Accessed September 1, 2022. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=54975&filename=house2558/ [In Thai]
- UNESCO. “Protection of cultural Properties Act.” Last modified December 30, 2002. Accessed September 1, 2022. https://www.en.unesco.org/sites/default/files/kp_actprotecultrproprties_engtno.pdf
- UNESCO. “List of National Cultural Heritage Laws.” Last modified February 16, 2002. Accessed September 1, 2022. <https://en.unesco.org/cultnatlaws/list/>
- Yossak Kosaikanon, and Ekapong Saranoi. *Applied Thai Wisdom*. Bangkok: Law Center Service, 2019. [In Thai]